

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת חוקת ו' תמוז תשע"ח,
מסכת נדרים - דף מא.

גליון נושא:

בירורי הלכה אקטואליים, מפי גדולי הדור
שליט"א, לעורך לב המעיין, ואין לסמוך על
הדברים הלכה למעשה.

'הודאה בחולה שנתרפא'

פנינים

סגולות לרפואה!

להבטיח סעודה: מסופר בגמ' ברכות (דף מו.) רבי זירא היה חולה נכנס אליו רבי אבהו לבקרו, וקיבל על עצמו 'אי מתפח קטינא חריך שקי' - אם יתרפא רבי זירא, 'עבידנא יומא טבא לרבנן' - אעשה סעודה לחכמים. ואכן רבי זירא הבריא ועשה רבי אבהו סעודה לכל החכמים.

מכאן סמך למנהג לעשות סעודת הודאה לחולה שהתרפא. אכן, אין ראייה מוכחת מהגמ', כי שם הבטיח קודם שנתרפא שתעמוד לו הזכות.

ומבואר בספר עידנא דחדותא (עמוד פ) ובספר פשט ועיון (עמוד קנז), שמכאן מקור הסגולה שבכדי שהחולה יבריא, שיתחייב שאם החולה יבריא, יעשה סעודה גדולה כמו סעודת יו"ט לכולהו רבנן, והוא כמו סעודת הודאה.

הושע בן בארי: בספר אבני זכרון (רפואה אות תנז) כתב שיש אצלו קבלה מהרב הקדוש רבי יעקב יצחק מלובלין זצ"ל, ויש מביאים סגולה זו בשם הבעל שם טוב, אם יש לאדם חולה בביתו, יקבל על עצמו, אם החולה יחזור לאיתנו, יעשה ביום שלישי בשבוע, סעודה לתלמידי חכמים ויראי השם, עבור נשמת הושע בן בארי, ועדיף שהחולה בעצמו יקבל את הקבלה.

קודם שמקבל על עצמו, יאמר את לשון הפסוקים (ישעיהו פרק ח פסוקים יט-כ) וְכִי יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם דְּרָשׁוּ אֶל הָאֲבוֹת וְאֶל הַיְדְעָנִים הַמְצַפְצְפִים וְהַמְהַגִּים הָלוֹא עִם אֵל אֲלֵהֶיךָ יִדְרָשׁ בְּעַד הַחַיִּים אֶל הַמֵּתִים. לְתוֹרָה וּלְתוֹרָה אִם לֹא יֹאמְרוּ כְּדָבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֵין לוֹ שָׁחַר.

וביאר כ"ק האדמו"ר מצאנז קלויזנבורג זצ"ל (שו"ת דברי יציב ליקוטים והשמטות סימן קיז אות ד) טעם הדבר שעושים סעודה עבור נשמת הושע בן בארי כי מבואר בגמ' פסחים (דף פז) שקטרג על ישראל, וגער בו הקב"ה וחזר בו וביקש רחמים עליהם. ולכן גם כיום, הוא מלמד זכות על כל ישראל.

נשמת: מובא בשם הגה"ק רבי העשיל זיע"א בעל חנוכת התורה סגולה להנצל מהחולי, לקבל על עצמו לומר 'נשמת' כאשר יתרפא מחליו. וכן היה מורה בשמו הסטייפלער זצ"ל (ארחות רבינו עמוד שלד). ❖

נס ההצלה!

רפואה שלימה: מבואר בגמ' נדרים (דף מא.), אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו על כל עונותיו, שנאמר (תהלים קג ג) הַסֵּלַח לְכָל עֲוֹנֵי הַרְפָּא לְכָל תַּחֲלָאִי. רב המנונא אמר: חוזר לימי עלומיו, שנאמר: (איוב לג כה) רִטְפַשׁ בְּשָׂרוֹ מִנְעָר יָשׁוּב לְיָמֵי עֲלֻמָּיו.

גודל ההצלה בריפוי החולה, מבואר בגמ' שבת (דף לב.) לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו, הבא זכות והפטור. עלה למטה ונפל, יהיה דומה בעיניו כאילו העלוהו לגרדום לידון, שכל העולה לגרדום לידון, אם יש לו סנגורים גדולים ניצל, ואם לאו אינו ניצל.

1. חיוב הודאה

בהרבה מקומות בתנ"ך, ובחלק נכבד מספר תהלים, ובכל סדרי התפילה, מופיע החיוב להודות לד' על חסדיו, והינה אחד מיסודי היהדות. ומצינו בגמ' (סנהדרין דף צד.) שבגלל שחזקיהו המלך לא אמר שירה על הנס שניצל מסנחריב ונתרפא מחליו, לא זכה להיות משיח.

ומבואר בשאלות (פרשת וישלח, דרוש לחנוכה, שאילתא כו) שבני ישראל מחויבים להודות ולשבח לפני ד' כאשר נעשה להם נס. דכתיב (תהלים קיז) הָלְלוּ אֶת ד' כָּל גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאֲמִים כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסֵדוֹ, ואם גוים צריכים להודות, קל וחומר ישראל. הנצי"ב מוואלז'ין (העמק דבר פרשת צו פרק ז פסוק יג) מפרש את לשון הפסוק (תהלים קטז יז) לָךְ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה - קרבן תודה, ובשם ה' אָקְרָא - ההודאה על הנס.

להלן יובא כמה דברים, שעל ידם מבטאים את חיוב ההודאה. קרבן ותשלומיו, 'ברכת הגומל', סעודת הודאה, צדקה, 'נשמת', 'מזמור לתודה', ועוד.

אמונה בהשגחה: הטעם שחייבו את אותם ארבעה להודות, מסביר הבן איש חי (שנה א פרשת עקב), כי האדם עלול לתלות את סיבת הצלתו בדרכי הטבע, ולכן עליו להודות לד' על חסדיו, ולייחס את נס ההצלה לבורא כל עולמים.

בקשה על העתיד: כתב בעל הטורים (טור הארוך על התורה פרשת ויצא) על הפסוק (בראשית כט לה) הַפְעֵם

אודה את ה' ותעמד מלדת, הטעם שעמדה מלדת, משום שלא בקשה עוד בזמן ההודאה. ולמדנו כאן, שמלבד חיוב ההודאה, צריך לבקש תכף ומיד על העתיד.

2. הקרבת קרבן תודה ותשלומיו

הקרבת קרבן: על הפסוק (ויקרא ז יב) אם על תודה יקריבנו. מבארים רש"י והרשב"ם (שם) שנדר שלמים בעקבות הודאה על נס שנעשה לו, כגון חולה שנתרפא שצריך להודות, דכתיב (תהלים קז יז-כא) ישלח דברו ויפאם... יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם ויזבחו זבחי תודה. נחלקו הראשונים האם יש חיוב, להקריב קרבן תודה, כשאירע לו נס וצריך להודות, או רק רשות.

לימוד פרשת תודה: זה לשון המשנ"ב (סימן ריח ס"ק לב) וראוי לומר פרשת תודה. כלומר, שכיום שאין לנו בית המקדש, ראוי ללמוד פרשת קרבן תודה, משום ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד ג). כמבואר בגמ' במגילה (דף לא:) אמר אברהם לפניו, רבונו של עולם, תינח בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם? אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות, כל זמן שקוראין בהן מעלה אני עליהן כאילו מקריבין לפני קרבן, ומוחל אני על כל עונותיהם.

ומבואר במשנ"ב (סימן מח ס"ק א) בשם הספרים שכל העוסק בפרשת עולה וכו' הכוונה שהוא מתעסק להבין עניניה, לא אמירת התיבות לבד. ולכן כותב החפץ חיים (מאמר צפית לישועה עמוד ה) שאם התחייב קרבן תודה ישלם ללומדי תורה, שיעסקו בפרשת תודה, ויחשב כאילו הקריב.

צדקה: כלפי קרבן חטאת, מבואר בחיי אדם (כלל ט סעיף יב) אדם שחילל שבת בשוגג, יתן צדקה לפחות כשווי כבש או עז הזול ביותר באותו זמן. שהרי בזמן הבית היה חייב חטאת ולא יהא חוטא נשכר. ויזהר לא לומר שנותן עבור חטאת, שלא יחול הקדש על הכסף, אלא יאמר במקום חטאת, נותן זה לצדקה.

וכן כלפי חיוב תודה, כתב המשנה ברורה (סימן ריח ס"ק לב) בשם האחרונים, אדם שנעשה לו נס יפריש צדקה כפי השגת ידו, ויחלק ללומדי תורה ויאמר "הריני נותן זה לצדקה, ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חייב בזמן המקדש". וכן מביא החיי אדם (בסוף הספר, כלל קנה סעיף מא) כלפי הודאה על הנס, שיתן צדקה לעניים.

עליה לתורה: מבואר במג"א (סימן רפב ס"ק י"ח) שבעל היולדת עולה לתורה במקום קרבן יולדת, אפילו שלא קוראים פרשת יולדת. גם הביאור הלכה (סימן קלו סדר החיובים לעלות לתורה), מונה את בעל היולדת, בכלל החיובים לעלות לתורה בשבת כאשר היולדת מגיעה לבית הכנסת. בנוסף, צריך הבעל לעלות לתורה בזמן הבאת הקרבן - יום 40 לזכר, או יום 80 לנקבה, אף שהיולדת לא מגיעה לבית הכנסת.

לפי האמור, שעליה לתורה היא במקום הקרבת הקרבן, אפילו שלא קוראים את פרשת הקרבן, כותב בשו"ת חתם סופר (חלק א סימן נא) שיש טעם לחכות מלברך 'הגומל' עד קריאת התורה, לקיים את סמיכות הפסוק ויזבחו זבחי תודה - עליה לתורה במקום הקרבן, ויספרו מעשיו בְּרִנָּה - 'ברכת הגומל'.

3. החיוב לברך 'ברכת הגומל'

שגמלני כל טוב: הגמ' בברכות (דף נד:) מונה ארבעה צריכין להודות, ואחד מהם 'חולה שנתרפא', דכתיב (תהלים קז יז-כא) ישלח דברו ויפאם... יודו לה' חסדו. ומבואר ברא"ש (ברכות פרק ט סימן ג) והטור (בסימן ריט), שתקנת 'הגומל' היא במקום שחייב קרבן תודה.

כך נפסק בשו"ע (אורח חיים סימן ריט), ארבעה צריכין להודות, ואחד מהם מי שהיה חולה ונתרפא, ומברך 'הגומל לחיובים טובות שגמלני כל טוב', והשומעים אומרים, 'מי שגמלך כל טוב הוא יגמלך כל טוב סלה'. לשיטת הרמב"ם (ברכות י ח) השומעים אומרים 'מי שגמלך טוב הוא יגמלך סלה'. בקיצור שו"ע (סימן סא סעיף א) הנוסח 'מי שגמלך טוב הוא יגמלך כל טוב סלה'. מברך בפני עשרה מישראל, ושנים מהם רבנן דכתיב (תהלים קז לב) וירממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו.

על איזה חולי: לדעת השו"ע (סימן ריט סעיף ח), מברך 'הגומל' על כל חולי שניצל ממנו, ואפילו חולי שאין בו סכנה, ולא רק בחולי באחד מהאברים הפנימיים, אלא אפילו עלה למטה וירד, חייב לברך, שנחשב כאילו עלה לגרודם וירד. וכתבו הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל (הליכות עולם חלק ב עמוד קעה) והגר"צ אבא שאול זצ"ל (אור לציון חלק ב עמוד קפא אות מד), שמברך אפילו בחום גבוה למשך חצי יום, ואפילו רק התעלף מחמת חליו, או שתקפתו מחלת הנפילה.

ונחלק עליו הרמ"א (שם) שאין מברכים 'הגומל' רק בנתרפא מחולי שיש בו סכנה, כמו מכה באיברים הפנימיים. והכריע המשנה ברורה (ס"ק כח), שלא יברך אלא אם חלה כל גופו, וכן שכב במיטה לפחות שלושה ימים, ואם היה חולה במחלה שיש בה סכנה, אפילו אם היה במיטה פחות משלושה ימים, צריך לברך.

צינתור: דעת הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (נשמת אברהם או"ח סימן ריט), שגם חולה העובר צינתור בלב, אפילו בלי שום פעולה נוספת מסביב, כגון שימוש ב'בלון' וכדומה, או שעובר ניתוח שבר (קילע), חייב לברך 'הגומל'. והעיר **בנשמת אברהם** (שם), כיון שלפי דעת הרופאים הסיכון קטן מאד, צריך לדעת מה בדיוק הגבול, מתי צריך לברך 'הגומל' ומתי לא.

הרדמה: ולדעת הג"ר יוסף שלום אלישיב זצ"ל (נשמת אברהם או"ח סימן ריט), אין לברך 'הגומל' על כל ניתוח, רק כאשר עושים ניתוח בהרדמה כללית. והעיר **בנשמת אברהם** (שם), הרי הרופאים עושים הרבה פעולות מסוכנות, כמו 'ביופסיה' מאיברים פנימיים, בהרדמה מקומית בלי הרדמה כללית, ומדוע שלא יצטרכו לברך על כך 'הגומל'?

תרומת כליה: דעת הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל (הלכה ברורה חלק יא עמוד רטז) שהתורם כליה בכדי להציל את חיי חברו, מברך 'הגומל' לאחר שיתרפא מהניתוח. אכן לדעת הג"ר אליעזר יהודה ולדנברג זצ"ל (ציץ אליעזר חלק י סימן כה פרק כג) אין מברך 'הגומל'.

4. מועד הברכה

יצא מכלל סכנה: מבואר **במשנ"ב** (סימן ריט ס"ק ב), שזמן הברכה וההודאה, הוא אחרי שנתרפא מחליו והולך על בוריו, כלומר שהתרפא והולך כעת על רגליו כבריא. לדעת הג"ר שמואל הלוי וואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי חלק ד סימן קנב) תכף כשהבריא מחליו, והולך ברגליו לבית הכנסת ולדעת הרופאים יכול להבריא לגמרי, כיון שכבר יצא מכלל סכנה, מברך 'הגומל'. למרות שעדיין צריך סיוע, ונשאר רושם של החולי לזמן רב.

הבריא לגמרי: ונחלק עליו הגה"ק מצאנו קלויזנבורג זיע"א (שו"ת דברי יציב אורח חיים סימן פו) ששמע מאביו בשם הדברי חיים זיע"א שאין מברכין 'הגומל' עד שיבריא לגמרי מחליו וישוב לאיתנו הראשון כמו קודם שנחלה, ולא ירגיש שום חולשה ורפיון ממחלתו. והדברי חיים עצמו בירך פעם 'הגומל' בזמן שחלק מהקהל כבר לא זכרו שהיה פעם חולה. וכן הביא **במשנה הלכות** (חלק יא סימן קעז) בשם **העטרת זהב** (סעיף ו) שהובא **בבאר היטב**, שאין לברך עד שיצא מהצרה לגמרי, וכן בחולה אין לברך עד שיחזור לבוריו לגמרי.

5. סעודת הודאה

לפרסם הנס: על הפסוק (בראשית כא ח) וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֵּה גְדוֹל בְּיוֹם הַגְּמֹל אֶת יַצְחָק, כתב המדרש שכל טוב, שאברהם עשה הסעודה כדי לפרסם מפעלות השם, והביא את כל מלכי האמורי, וסיפר להם ששרה אשתו היתה עקרה, והשם פתח את רחמה וילדה, וכשראו את יצחק הודו ושיבחו לבורא עולם.

מנהג ישראל, שאם אירע לו נס כגון בחולה שנתרפא, עושים סעודת הודאה לפרסם הנס, ולשבח את השם על רוב חסדיו, אכן סעודה זו אינו חיוב. וכתב **המהרש"ל** (ים של שלמה ב"ק פרק ז סימן לז) הובא **בביאור הגר"א**, ובחיי אדם (סוף כלל קנה), ובמשנ"ב (סימן תרע ס"ק ט), כל סעודה שעושה לזכר נפלאות ד' ולתת שבח למקום או לפרסם הנס או המצוה, הכל סעודת מצוה. ומסיים החיי אדם שאינו מסכים לדברי הפרי חדש (או"ח סימן תצו סעיף יד) דהוי סעודת הרשות.

כתב החיי אדם (בסוף הספר, כלל קנה סעיף מא) שאירע לו ולמשפחתו נס גדול, שניצלו מהשריפה, ולמען ספר נפלאות ד' קיבל עליו ועל זרעו לזכור הנס ביום ט"ז כסלו, ואחרי מעריב ידליקו נרות כמו יום טוב (ראה שם סדר היום), ואם אפשר יעשה סעודה ללומדי תורה. והורה הגר"ש אלישיב זצ"ל שאין חיוב לעשות סעודת הודאה, ואם רוצה יכול לעשות.

תלמיד חכם: מלשון הגמ' בברכות לגבי רבי זירא שאמר רבי אבהו 'עבידנא יומא טבא לרבנן, משמע שיש ענין לעשות סעודת ההודאה לתלמידי חכמים.

פרסומי ניסא: כתבו הספורנו (ויקרא ז יא) והאברבנאל (ויקרא ז), והנצי"ב בהעמק דבר (ויקרא ז יג), שלכן רבים הלחמים הבאים עם ה'קרבן תודה', וגם קיצרה תורה את זמן אכילת שלמי תודה, שיאכלו ביום אחד ולילה, ולא בשני ימים ולילה ככל השלמים, כדי שהבעלים יזמין לצורך אכילתם את אחיו ואוהביו לשמוח איתו, ושאלו על מה היה תודתו, ויגיד להם את הניסים והנפלאות שהשם עשה איתו וירוממוהו בקהל עם, אבל אם היו נאכלים לשני ימים ולילה ככל שלמים, היה הבעלים אוכלם לבד בביתו.

חשש עין הרע: כבר הורו רבים מגדולי ישראל, הג"ר יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל, הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה תפילה פרק כג הערה 38) הגר"ל שטיינמן זצ"ל, לא לעשות סעודת הודאה בפרסום וברוב עם יותר מדי, יש שנימקו טעם המניעה כדי להינצל מחשש עין הרע על כך שנעשה לו נס, ולמנוע את קיטרוג השטן בשמים. ועדיף לערוך את המסיבה בהשתתפות בני המשפחה והמקורבים בלבד.

ומוסיף הג"ר יצחק טרגר שליט"א שהיה מייעץ סבו הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל 'להבליע' את סעודת ההודאה בתוך סעודת מצוה אחרת, כמו שבע ברכות, סיום מסכת וכדומה, שהרי סעודה זו אינה חיוב. וכן

מורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א (קונטרס ורפא ורפא) לא לעשות בפרסום גדול. במקרים מסוימים הורה הגר"ח לא לעשות כלל, בכדי שחלילה לא תחזור המחלה.

וכתב כ"ק האדמו"ר מגור שליט"א (שמועסין על התורה) שרואים שאחר הסעודה הגדולה ביום הגמל את יצחק (בראשית כא ח) שהיה בפרסום גדול, הגיע השטן לקטרג, ומזה התגלגל ניסיון עקידת יצחק, ומכאן שעדיף לעשותו בהצנע בלי פרסום (י.ז.ו.). כדברי הגמ' סנהדרין (פט:), שהשטן קטרג ואמר שאברהם לא הקריב לו כל ימיו אלא תור אחד וגוזל אחד, ולהפיס דעתו של שטן, אמר לו הקב"ה (בראשית כב ב) קח נא את בנך בלשון בקשה (ד.ק.).

6. צרכי רבים, הודאה כל שנה, מזמור לתודה, נשמת

כתב המשנ"ב (סימן ריח ס"ק לב) וטוב וראוי לו לתקן איזה צרכי רבים בעיר, ובכל שנה ביום הזה יתבודד להודות לה' יתברך ולשמוח ולספר חסדו. עכ"ל. וכן מצינו אצל רבי שמעון בר יוחאי שאמר כיון שנעשה לי נס, אלך ואתקן דבר בעיר, כדרך שעשה יעקב אבינו כשניצל מידי עשו ו'בא שלם', 'חן את פני העיר' ותיקן להם שווקים או מרחצאות, ולכן טיהר את טבריה מספק טומאה, על ידי שציין את הקברים בסיד, כדי שהכהנים יוכלו לעבור שם ולא יצטרכו להקיף בדרך ארוכה (פ.א.).

בחיי אדם מבואר לומר 'מזמור לתודה' (תהלים פרק ק). ויש נוהגים לומר 'נשמת כל חי' שאומרים בתפילת שבת עד סוף 'שתבח', ללא הברכה בסוף.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. חיוב הודאה: יש חיוב להודות לד' על הנס ברפואת החולה.
- ב. קרוב ותשלומיו: בזמן הבית היה מביא קרבן תודה, נחלקו הראשונים האם יש חיוב להביא קרבן או שזה רק רשות. בזמן הזה ונשלמה פרים שפתינו, ילמד פרשת תודה, ויחשב לו כאלו הקריב קרבן תודה. או יתן ללומדי תורה מופלגים שילמדו פרשת תודה לזכותו.
- ג. עליה לתורה: יברך 'הגומל' בשעת העליה לתורה, שהיא במקום קרבן, כמו שבעל יולדת חייב לעלות לתורה במקום הקרבן.
- ד. ברכת הגומל: חולה שנתרפא מברך 'הגומל', לדעת השו"ע על כל חולי מברך, לדעת הרמ"א רק אם היה חולה מסוכן מברך. וכתב המשנ"ב שחלה כל גופו ושכב ג' ימים על משכבו מברך. וכן מברך בניתוח בהרדמה כללית, או בטיפול רפואי חמור. תורם כליה מברך, ויש אומרים שאינו מברך.
- ה. זמנה: נחלקו הפוסקים האם יברך מיד כשירד מן המטה, או שימתין עד שיבריא לגמרי.
- ו. סעודת הודאה: ראוי לערוך סעודת הודיה ללומדי תורה, ולהודות בה על הנס, והרי זה סעודת מצוה, ויש חולקים שאינו סעודת מצוה. לא יעשנה בפרסום גדול, מחשש עין הרע, וגם שהשטן לא יקטרג.
- ז. צדקה: אדם שחייב קרבן חטאת יתן שווי הקרבן חטאת. אדם שחייב קרבן תודה, יתן צדקה ללומדי תורה, כפי יכולתו, ויאמר "הריני נותן זה לצדקה, ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חייב בזמן המקדש". ❖

עומק הפשט'

נ"ד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com זכות הפצת התורה

לא לפי קוראי

הגיליונות, תעמוד
לרפואת הרב החסיד
רבי אליהו בן
מענטצ'ה שליט"א
לרפואת שלימה
בתושח"י

הנושא לשבוע הבא;

חשש תולעים ב'הערינג' – נדרים דף נא:

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

זכות הפצת התורה

לא לפי קוראי

הגיליונות, להצלחת
הרב יוסף טוביאנה
שליט"א ברוחניות
ובגשמיות, ימלא ד'
כל משאלות לבו
לטובה אמן.